

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ (του Γιάννη Ζήση)

✘ Τα βασικά ρεύματα οικολογικής σκέψης είναι οκτώ:
Η «οικολογία του βάθους», η «ριζοσπαστική οικολογία» η «ήπια οικολογία», η «άγρια οικολογία», το ρεύμα των φιλοζωικών κινήσεων, ο «οικοφασισμός», η «κοινωνική οικολογία» και η διαχειριστική, τρέχουσα και αγοραία οικολογία.

1. Η «οικολογία του βάθους» πιστεύει ότι ο άνθρωπος πρέπει να χάσει τα πολιτισμικά προνόμια και να επανέλθει σε ένα καθεστώς ισοτήτας μέσα στη φύση, να απολέσει την κυριαρχία του.

Εδώ βέβαια δεν αναγνωρίζονται οι όψεις της προόδου που τελικά μας οδήγησαν στο να υιοθετούμε ακόμα και αυτή τη θέση.

Μπορούμε να την υιοθετήσουμε επειδή ακριβώς περάσαμε από αυτές τις διαδικασίες που μας έκαναν τόσο ευαίσθητους και αμερόληπτους ώστε να καταλαβαίνουμε ότι τα δικαιώματα και οι αξίες διαχέονται σε όλα τα όντα και ότι η πολιτισμική μας φαντασίωση δεν μας δημιουργεί προνόμια. Αυτό είναι μια κατάκτηση της λογικής, του πολιτισμού που είναι συναφής και με την ισχύ του ανθρώπου απέναντι στο φυσικό οικοσύστημα

2. Η «ριζοσπαστική οικολογία» έρχεται να αναγνωρίσει μια δυναμική ανατροπή των σχέσεων του ανθρώπου με τη φύση, σε μια διαφορετική κατεύθυνση από αυτήν της ήπιας οικολογίας όπου η οικολογία και η σχέση του ανθρώπου με τη φύση έχουν άλλες προτεραιότητες. Μακριά από τον ισχυρό ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, έχει επαναστατικό χαρακτήρα. Αυτός ο επαναστατικός χαρακτήρας συνίσταται στην ολική απελευθέρωση του ανθρώπου από τον καταναλωτισμό και στην αναζήτηση μιας δυναμικής αλλαγής της οικονομίας ώστε να μην υπάρχει αυτή η δυναμική εμπροσθοπομπή των φυσικών πόρων. Ταυτόχρονα έτσι αποβλέπει σε μια αλλαγή των σχέσεων της παραγωγής και της κατανάλωσης στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό τοπίο. Στοιχείει δηλαδή σε έναν διαφορετικό πολιτισμό με ένα τρόπο που έχει πάλι μια ευρύτητα φάσματος, στους στόχους, αλλά, πολύ περισσότερο στα μέσα, και στις διαδικασίες.

Υιοθετούνται μοντέλα όπως:

α. της άμεσης δημοκρατίας,

β. μιας αδιαφορίας απέναντι στα αιτήματα της «ευημερίας» ενώ προσεγγίζεται τελείως διαφορετικά ο ρόλος του ανθρώπου από ότι σε μια πιο ήπια προσέγγιση όπως αυτή που βάζει η αναζήτηση του βιώσιμου πολιτισμού και της ήπιας οικολογικοποίησης.

3. Το τρίτο ρεύμα που, και αυτό έχει μια ευρύτητα φάσματος, είναι το ρεύμα της **ήπιας οικολογίας**. Είναι το ρεύμα της προσαρμογής στις απαιτήσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Μέσα από αυτή την προσαρμογή ο άνθρωπος θα αρχίζει να μετριάξει τις εκτροπές και τις αρνητικές όψεις του καταναλωτικού και βιομηχανικού πολιτισμού, ενώ ταυτόχρονα θα υιοθετεί πιο φιλικές για το περιβάλλον μορφές ανάπτυξης.

Σε αυτή την περίπτωση η οικολογία δεν προτάσσεται σαν δεσμευτικός, με μονομερή ισχύ, παράγων. Βρίσκεται σε μια απόπειρα συνδιαλλαγής με την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη και διαμορφώνεται στη βάση ενός πραγματισμού στην πολιτική της δυναμική. Ο πολιτιστικός χάρτης για κάθε ένα από αυτά τα ρεύματα είναι διαφορετικός όμως πρέπει από την αρχή να αναγνωρίσουμε τη συνδρομή και τη δυναμική όλων αυτών των ρευμάτων στη διαμόρφωση του πολιτιστικού χάρτη σε σχέση με το περιβάλλον και τη φύση. Ιδιαίτερα δε σήμερα καθώς έχουμε καθυστερήσει στην αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών και καθώς πρόκειται να αντιμετωπίσουμε συνέπειες που εξωθούν τις εξελίξεις σε δυναμικές αλλαγές.

4. Οι διαφοροποιήσεις φτάνουν και στο επίπεδο των σχέσεων του ανθρώπου με τις άλλες μορφές ζωής όπου σε κάποιες περιπτώσεις διαφαίνεται ως τάση αυτών που σκέπτονται με όρους οικοσυστήματος να *παραιτηθεί ο άνθρωπος από την προβολή των δικών του αξιών πάνω στη φύση* και αν αυτές οι αξίες εξευγενιστούν, είναι αξίες αβλαβείας, εξοικείωσης και αμοιβαίας ανάπτυξης σχέσεων μεταξύ ανθρώπου και έμβιων όντων. Μα μπορούσαμε αυτή την τάση να την πούμε «**άγρια οικολογία**».

5. Ένα ιδιαίτερο ρεύμα που θα πρέπει να αναδείξει κανείς είναι αυτό το ιδιαίτερα μακρό ρεύμα των **φιλοζωικών κινήσεων** και οργανώσεων που αναδεικνύουν σαν μέτρο της σχέσης του ανθρώπου με τον πολιτισμό, τη σχέση του ανθρώπου με τα ζώα. Αυτό το ρεύμα έχει πολλές σημαντικές μέχρι τώρα παρακαταθήκες από μεγάλες προσωπικότητες της παγκόσμιας ιστορίας.

□ Έχει μέσα του σαφείς αντιφάσεις σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις, μέσα από υπερβολές, και θα λέγαμε ότι οι πιο ακραίες του περιπτώσεις ήταν οι περιπτώσεις σεβασμού της αξίας των ζώων και όχι της αξίας των ανθρώπων.

Όστόσο το ρεύμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς μέσω αυτού αναδεικνύονται τα δικαιώματα των ζώων και προωθούνται οι σχέσεις οικειότητας και υιοθεσίας των ζώων. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο τα αναπαραγωγικά όσο και τα άγρια ζώα, τα εργαζόμαστε και αναψυχής και τα κατοικίδια πρέπει να εταχθούν σε εξελισσόμενες σχέσεις με τον άνθρωπο τόσο πολιτισμικές, όσο και νομικές.

6. Ενίοτε υπάρχει και μια δυναμική **οικοφαστισμού** που έχει στην ουσία προσεγγίζει τα ζητήματα με ολοκληρωτισμό τόσο στη μέθοδο όσο και στον στόχο. Η δυναμική αυτή έχει τις ιστορικές της παρακαταθήκες.

Στην νεότερη Ελλάδα, στην περίοδο του Μεταξά είχε υπάρξει μια απόπειρα για μια ανάπτυξη σχέσης υιοθεσίας για κάθε Έλληνα πολίτη με δέντρα σε μια προσπάθεια αναδόμησης και ανάδειξης του πρασίνου σε όλη την χώρα.

7. Η «**κοινωνική οικολογία**» επαναφέροντας την ανάγκη για ένα άλλο πρότυπο ζωής με περιβαλλοντικό μέτρο δημιουργικής λιτότητας και απάρνηση μπορεί να αποτελεί μια διαρκή εναλλακτική επιβίωση υπό τον όρο ότι η παιδεία και η πολιτική θα κάνουν το θαύμα τους και επίσης ότι θα υιοθετήσουμε την ολιστική και υπερβατική και ανθρωπολογική διάσταση της οικολογίας για να βελτιωθούμε σαν άνθρωποι χωρίς να αρκεσθούμε στην διαχειριστική οικολογία. Πρέπει εδώ να *επιδιώξουμε μια ολοκληρωμένη συμβιωτική και συμπαθητική ανάπτυξη και ωρίμανση του εαυτού μας και του είδους μας*. Η οικολογία του εθελοντισμού, των εθελοντών και των εθελοντικών οργανώσεων είναι ο βασικός μοχλός γι' αυτό το δράμα.

8. Τέλος η **διαχειριστική, τρέχουσα και αγοραία οικολογία** σαν αποτελεσμα θεσμικών πλαισίων, συγκριτικών αναγκών για περιβαλλοντική διακυβέρνηση και ανάλογη γραφειοκρατίας και τεχνοκρατίας συμπληρώνει τα σύγχρονα οικολογικά ρεύματα. Το ρεύμα αυτό αναδεικνύει την ενσωμάτωση και τον δεσπόζοντα τόνο της οικολογικής σκέψης καθώς είναι επιτακτική η ανάγκη λήψης μέτρων.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι αξίες δεν πρέπει να προσεγγίζονται με το απόλυτο χρώμα που μπορεί να παίρνουν σε εμάς προκειμένου να μας κάνουν να το πραγματοποιήσουμε. Υπάρχει η πρωταρχική αξία του διαλόγου και της διαλεκτικής ώστε να έχουμε ένα πεδίο διασύνδεσης των αξιών και να μην έχουμε μια μονοκαλλιέργεια για τις αξίες.

Το **ζήτημα της φτώχειας** είναι ένα επίσης μεγάλο ζήτημα για τον σύγχρονο πολιτισμό και δεν θα έπρεπε να αποσυνθεθεί από έναν πολιτικό χάρτη για το περιβάλλον. Αντίστοιχα πρέπει να πούμε ότι η ποιότητα ζωής – υπό τον όρο ότι αυτή λειτουργεί ως εφελθτήριο για την πνευματική δημιουργία αλλά και για την ανάπτυξη ορθών σχέσεων και πρακτικών μεταξύ ανθρώπου, κοινωνίας και φύσης – είναι επίσης ένα αναπόσπαστο μέρος για τον πολιτιστικό χάρτη και το περιβάλλον.

Το οικολογικό κίνημα πέρασε από διάφορες ιστορικές περιόδους διαμαρτυρίας, κριτικής και ανατρεπτικής προσέγγισης. Επίσης πέρασε από περιόδους διαχείρισης και ρεαλιστικής συμμετοχής στην πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα. Έτσι μέσα στον πολιτιστικό χάρτη για το περιβάλλον, υιοθετήθηκε το μοντέλο της *ατζέντα 21*. Οδηγήσατε σε μια διαρκή αναζήτηση και ωρίμανση των σχέσεων ανθρώπου κοινωνίας και φύσης, μέσα από κατακτήσεις όπως αυτή που αφορά την αναγνώριση του νερού ως πεδίου ανθρώπινου δικαιώματος.

Εν προκειμένω πρωταρχικά έχουμε ένα πολιτικό και ένα νομικό πολιτισμό για το περιβάλλον και κατά δεύτερον έχουμε έναν πολιτισμό που ανακαταλαμβάνει τους φυσικούς πόρους και το οικοσύστημα, ως αξία και ως παράδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας.

Μπορούμε να μιλήσουμε για την πολιτισμική αξία του νερού την οποία την βλέπουμε να αναδεικνύεται μέσα από πολιτικές και πολιτιστικές προοπτικές και προσεγγίσεις. Εξάλλου, η ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού ήταν πάντα σε διασύνδεση με την υδρόσφαιρα, τη λιθόσφαιρα και τη βιόσφαιρα, ήταν σε διασύνδεση με το φυσικό περιβάλλον.

Μια σημαντική διάσταση για τον πολιτιστικό χάρτη ξεκινάει από την ενδογενή πολιτική του ανθρώπου για αξίες που πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι δεν είναι ακριβώς φυσικές αλλά αξίες κυρίαρχα ανθρώπινες, είναι αξίες που συνδέονται και αναπτύσσονται με τον άνθρωπο σε γραμμές της ηθικής και του πνεύματος.

Αυτές οι αξίες, που συνδέονται με την ευαισθησία του ανθρώπου και με την ηθική του ολοκλήρωση και ωρίμανση τον οδηγούν σε αυτοδέσμευση, σε αμοιβαιότητα και σε συμπαθητική σχέση με το φυσικό περιβάλλον και έτσι δημιουργείται μια δυναμική για μια νέα πολιτιστική σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Μια από τις βασικές εστιές αυτής της νέας σχέσης και του πολιτιστικού χάρτη συνδέεται με την ανάπτυξη του τουρισμού στην κατεύθυνση της βιωσιμότητας και με τις ειδικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού που καλλιεργούν τις αξίες, καλλιεργούν οματικά, ψυχικά και πνευματικά μια άλλη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον. Λειτουργούν σαν πρακτικά εργαλεία και για την οικολογική εκπαίδευση. Η θεσμοθέτηση, για παράδειγμα, προστατευόμενων περιοχών και η ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε αυτές αποτελεί ένα πλαίσιο για έναν ισχυρό πυρήνα πολιτιστικής προσαρμογής του ανθρώπου με το περιβάλλον.

30 Σεπτεμβρίου 2009

Γιάννης Ζήσης, Δημοσιογράφος – Συγγραφέας
Μέλος της γραμματείας της *γκο Σόλων*
ioannis@ioannis.org.gr